

УДК 821.160.2.09 (Куліш)

ПОГРЕБЕННИК В. Ф.

ЗБІРКА «ДОСВІТКИ» П. КУЛІША: ФЕНОМЕН БАГАТОГРАННОСТІ

Статтю присвячено багатству ідей та багатогранності художньої форми збірки «Досвітки» П. Куліша, її різній рецепції критикою. Акцентуються профетичні мотиви письменника, дуалізм осмислення історичного минулого України, визначено головні поетологічні особливості віршів і поем, їх інтертекстуальні зв'язки.

Ключові слова: профетизм, історія України, мотив, Т. Шевченко, гуманізм.

Різнобічна, складна до самозаперечення й водночас цілісна постать, «величезна вартова башта нашої національності» (Борис Грінченко), Пантелеймон Куліш іще у романтичну пору «бурі й натиску» 40-х років виявив широту й різномірність творчих інтересів, почав розкриватись як письменник-експериментатор, українознавець, «піонер культури на Україні» (М. Зеров). Нащадок давнього козацько-старшинського роду, він формував власну національну й естетичну свідомість на високих зразках кобзарських дум і пісень, рідного й західного романтичного письменства, через студії вітчизняної історії, втім краюї – Сіверянщини. Взагалі ключовим пунктом світосприймання і творчості мав Україну, узявши за мету «видвигнути свою націю з темряви» («Історичне оповідання»).

Молодим «апостолом народної свободи» Панько Олелькович уформував найдорожчі засади розвитку духовних сил, культури, просвітництва й любові до ближнього. Навіть у час допитів у казематах III відділу генералами Дубельтом і Орловим під час слідства у справі Кирило-Мефодіївського братства він порівняв українську літературу з трубним гласом, спроможним змінити світ на краще. І жандарми, відчувши провідну його ідею України, інкримінували арештованому надзвичайні думки про її важливість, буцімто вигадану Кулішем, «неблагонадійний» визвольний дух «Повести об

українском народе». Проте й на засланні мислитель не полишав роздумів про історичну долю України, створивши роман «Алексей Однорог».

Як епік він іще у 1840-х – на початку 60-рр. започаткував українську поствальтерскоттівську й утопічну романістику, як ліро-епік – жанри філософсько-історичної поеми, літературної, а не кобзарської, хоча «відфольклорної» «думи», автобіографічного роману у віршах, літературознавче-філософського есея («Листи з хутора», III). Куліш сформулював ідею про духовне верховенство України (епілог до «Чорної ради»), підкреслив окремішність від російської «самостайної нашої словесності української» та її суспільний резонанс, заклав наукові основи студювання України і національного характеру. Взагалі Куліш невтомно працював над пробудженням суспільної і національної свідомості України, витворював разом із Т. Шевченком, а також після його смерті підстави для духового відродження рідного народу, насамперед усвідомлення національної окремішності України, її величі. Романом «Чорна рада», згідно автокоментативного епілогу, доводив: Україна зовсім не була «политическим ничтожеством» до Переяславської ради. На протипагу російській імперській концепції Москви як «третього Риму» (а четвертому, мовляв, не бувати) Панько Омелькович протиставив українську візіонерську й націєтворчу концепцію Києва як «другого Єрусалиму».

Письменник піднімав націю з занепаду, прагнучи повернути духовну велич колись славної батьківщини, ввести українців до спілки вільних і рівних слов'янських народів. Тому не сприймав утрати українцями національної ідентичності, був проти їх розчинення у російстві. Впродовж піввіку Куліш був центром громадсько-культурного життя всієї України, «головним двигачем» (І. Франко) галицького українофільства, ставив «українську справу на всю її широту» (М. Драгоманов) у глуху бездержавну пору. Задовго до О.Кобилянської він обстоював потребу поєднання народності з культурністю.

Куліш розпочав літературну шевченкіану й наукове гоголезнавство, енциклопедичне українознавство («Записки о Южной Руси»), друкування книжок для народу, став «першим українським критиком» (С. Єфремов). А чого

варті й у ХХІ ст. виявлені фундатором «кулішівки» повага до гідності української мови як органу вищої думки, справжній його культ рідного слова, невсипуща діяльність архістратиґа Пантелеймона щодо організації української періодики й книгодрукування! З заснуванням 1861 р. першого загальноукраїнського часопису «Основа», Куліш, будучи його душею, друкував тут вірші й історичні нариси, полемізував із тими, що вважали українську культуру провінційною частиною культури Росії чи Польщі. У «Листах з хутора» по мандрах Європою та роздумах про рідний простолюд Куліш протиставив урбаністичній псевдоцивілізації скарб народної традиції і світ села.

Перший поетичний твір письменника, поема-хроніка «Україна» – епопея, що обійняла минулу славу вітчизни від Володимира Святого до Богдана Хмельницького. Намір «висловити життя» рідного народу в його історичному побутуванні на власній землі, у триумфах та в трагічних жертвах, завданих ворогами, зумовив пієтетність відгуку Куліша про українців ув історично-порівняльному ключі: не було, мовляв, у світі люду одважнішого і славнішого «над Греків і Козаків; нема ні в кого і пісень лучних».

Така вражаюча різнобічність обдаровань молодого мислителя, людини ренесансного типу, огром здійсненого зрілим Кулішем чи й планованого ним не могли не екстраполюватися на художній здобуток, спричинилися до його ідейної та мистецької багатогранності. Та за всього ідейно-тематичного розмаїття доробку письменника цементуючим первнем у ньому є концепт Батьківщини. Про це свідчить збірка «Досвітки», окремо видана у 1862 р. «кулішівкою», 1876-го (2 вид.) та підготована автором до друку втретє у 1897 р. (вийшла посмертно 1899 р. заходами дружини та з урахуванням категоричної вимоги цензора князя Шаховського: друкувати «общепринятым» «русским правописанием»).

Осердям ідейно-тематичного кола книжки є «боротьба українського народу проти чужоземного поневолення» [1, 19] Ліричний «Заспів» збагатив його проєкціями у сучасність. Алегорично відтворивши свій час як спання-

німування України, Куліш лише де-не-де віднотував ясне світло по хатах. Це вже встали вдосвіта ті, що будили рідний край до нового життя, а з ними й сам ліричний наратор. Його мрія про час світання Батьківщини, зустрінутий «віщим серцем» (цей образ романтичний і типово Кулішів: для нього в серці поєднані світ і Бог, минуле і майбутнє), вилилась у натхненні й енергійні закличні строфи.

Від «Заспіву» побудована на глибоких контрастах, тема історичної долі/недолі України розгортається у «Досвітках» ув історіософських зглибленнях. У медитації «Народна слава» цілком іншого, мінорного, настрою й тону, зорієнтованого на лірику народу й Шевченка, вона показова завмиранням ідеї слави «мого роду» на землі від «Лиману до Єсмани». Тут в авторському часі вже лише жовтіє пшениця та чорніють могили. Вцілілим цей символ слави козацьких прадідів, уведений іще бароковою поезією, виступив і у поемах, «Солониці (1596)» та «Кумейках (1637)», назви яких нагадують про криваві битви – свідчення нескореності козацького народу і духу України. Ці виплоди «давняшнього нашого зрозуміння старовини української» створено за моделлю «Тарасової ночі» Т. Шевченка. Показово: у «Досвітках», як і в «Кобзарі», наділено симпатією «наливайківців, молодих орлят». Саме вони, а не «лейстровики-недоляшки», на погляд автора, – вірні діти «України рідної» («Солониця»). («Пізній» Куліш у 80-90-х рр. зрікся симпатій до «Косинщини» і Наливайка, про що говорить драма «Цар Наливай (1596)» та приписка до «Солониці» при підготовці третього видання «Досвіток» (див.: Кедровський В. Цензурний примірник «Досвіток» П. О. Куліша // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1971. – Річник 61-й. – Джерзі Сіті-Нью Йорк, [б.д.]. – С. 114)). Молодим сучасникам, нащадкам народної слави і спадкоємцям величі нескореної вітчизни, адресований моральний імператив поета «Ой рятуйте-визволяйте ще раз» Україну!

Її минуле Куліш розкрив як у героїці козацтва (а козаччина, на переконання поета і вченого, зроджувала твердих духом людей), так і в трагічних сторінках зради, поразки. Друга з поем, написана коломийковим

віршем (попередня – двонаголошеним 12-тискладником), також прикметна високою питомою вагою літературного фольклоризму, слідами впливу «Слова про Ігорів похід» («Никли трави жалощами, Гнулось древо з туги...»). Водночас вона позначена сильнішою антишляхетською «ідеологічною» настановою у заключних катренах. «Кумейки» висвітлили художнім словом причини повстання на чолі з Павлюком, сам розмах руху як доказ сили України, прихованої тільки до часу («Розлетілось по Вкраїні безхатнє птаство» – «Затрусилось по будинках Вельможнее панство»), «тяжку наругу» наших предків від ляхів на Росаві й у Варшаві: «Розійшлися по Вкраїні Каліки безрукі». Та ще важливішим за таку криваву долю та вписану кров'ю в історію свою правду є усвідомлення історіософа (як Божої волі): долі й величі України призначено рости «в боях кривавих»...

Опрацювання символіки зневолоної козацької хати у «рольовому» монолозі «Гульвіса» збагатило «Досвітки» ще одним козакофільським мотивом слави предків із Січі, а українську лірику нової доби – свіжою інтерпретацією традиційних «гуляцьких» мотивів. Їх оновлено у ліро-драматичній колізії зречення наратором «любої дівчиноньки» з тих патріотичних, зокрема, міркувань, які згодом розгорнули М. Вороний по канві С. Руданського («Ти не моя»), В. Чумак, В. Сосюра, І. Огієнко. Щастя, ба навіть спільне з коханою пробуття виявляється неможливим без «вольної волі» – рідних піль і самого мовця. Продовжили й урізноманітнили цей мотив вірші «Святиня» й «Родина єдина» з ліричними персонами відповідно бандуристом і кобзарем у центрі, що образно розкрили настанову володарів живих струн не лише розважати, а й патріотично виховувати свою аудиторію.

Певний автокоректив неодновимірного в осмисленні козацтва Куліша являє «Дунайська дума». У «першій половині» її, віднесеній у добу Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, погляд на доленосні часи української історії й українсько-польські взаємини підпорядковано концепції змагання анархії й порядку, руїнництва і культурництва. Розкішним садом рясним у малюванні Куліша була Україна

середніх віків, коли тодішня еліта, «панове великого роду» «каштеляни та княжата, дуки, воєводи» залюднили прикордоння з татарами, впорядкували городи і села. Як бачимо, творцями духовної величі батьківщини, ініціаторами і патронами її культурного зростання виступають у поета аристократи давніх родів, а саме поняття аристократизму пов'язане з працею на благо всіх.

Однак процвітання багатой і веселої України-«раю» в малюванні Куліша почали підважувати не тільки зовнішні вороги, а й своя «голота п'яна» й темна: бурлаки, винники, дейнеки, утікачі-«хлопи» з Великого Лугу, «сіроми-гайдамаки» і те козацтво, яке прагнуло в Чорне море «гуляти» (авторський допис до «Дунайської думи» у цензурному примірнику третього видання «Досвіток» вартий наведення тут у дещо скороченому вигляді: «Історія колонізації українських пустинь свідкує, що хоть би корисно воно було панам, та не змогли б вони панувати так, щоб їх порядки Україну *Як сад іскрасили, І сльозами підданськими В сі трави зросили*. Се річ не можна: бо та роса випалювала б і сад, і його трави. Що пани «козацтва в Чорне море гулять не пустили», сим докоряють і самі ляхи своїм предкам. Ну, а коли б пустили? ... Турок утік би в Азію?.. Та нехай би і втік. Хто ж би тоді піклувався свободою розуму людського? Піклувались би або ті, що один на одного закликали турків, обороняючись од реформації, або ті, що зробили б у Турції Велику Руїну» (Там само. – С. 114-115)). Шляхта ж, згідно суб'єктивної автора «Дунайської думи», гарно захистивши Україну, протидіяла цим недалекоглядним (із огляду на тяжкі удари Оттоманської Порти у відповідь) намірам, як і намаганням черні зробити з України власну «любу здобич». Образне узагальнення далекосяглих результатів 1648-1654 рр. вилилося в багатопрофільній «думі» у тяжке вболівання над «темною ніччю» України, вподібненій незайманому степові, й «мертвим сном» українців. (Аналогічний образ «темної ночі» молодій Лесі Українці (як і «глуха ніч» М. Старицького) – похідний від Кулішевого, який був літературним учителем, зосібна, Лесі Українці, І. Нечуя-Левицького й ін.

письменників) З-під пера митця, водночас історика, політика, філософа й лірика, умовний діалог «дітей» і «батьків» із «домовини славної» зазвучав як заповітна мрія й «поствольтерівський» імператив: «Щоб знов Україна садом процвітала...».

Урізноманітнюючи ліричні й епічні складання, оригінальні тексти та переспіви, чергуючи їх, «благородний поет «Досвіток» (І. Франко) розмаїто поєднував мале і велике коло художньої уяви. У першому – умовно-автобіографічні мотиви туги за всім рідним на чужині, проте й самотності та непривітності ліричного героя на рідному полі («З-за Дунаю»), сумоглядні інтроспекції («Сам собі»). Важливою бачиться також акцентуїтована самодостатня цінність внутрішнього життя благородного серця ліричного героя: такий «доюркевичівський» ідеалістичний кордоцентризм визначив концепцію й образність довершених психологічних мініатюр «Люлі-люлі», «До Марусі Т.». Звідси виводимо й свіжі нюанси опрацювання теми естетичної діяльності, природи словесної творчості. Так, паланням праведного серця митця, який прийняв у душу болі світу, пояснюється генеза частини «Пекло» у посланні «До Данта». До речі, високий ідеалізм Куліша в потрактуванні теми митця і мистецтва оформився у чи не найраніші українські терцини з винахідливим кружлянням рим.

Тема величі батьківщини набула в «Досвітках» трагедійного звучання у романтичному протиставленні «минуле – сучасне». Так, «дума» з Міцкевичевим мотто «Старець» охарактеризувала Убогу Вдовицю як землю повсюдного мороку і німоти забуття. Жаского міфологічного характеру й ліро-трагедійної сили набула апокаліптична картина походження старця з нестаречим серцем, Кулішевого сивоголового бандуриста-переходовця – єдиного живого серед народу мерців, по селах-кладовищах, де «Спочиває наше слово в німих гробовищах». Скільки в цій алегорії стану українства на нашій, не своїй землі романтичної гіперболізації, а скільки профетичного прозирання й ув актуальні проблеми України початку навіть XXI віку?

Безвідрадний стан рідного краю, в якому «люди туманіють», не дає

спокою ліричному героєві й над берегами Італії (поезія «Lago Maggiore»), й він у байронічному настрої ладен загинути на чужині. Зімпровізований під час закордонної подорожі 1861 р., вірш розкриває багатогранність лірики митця, частотність переходів із площини інтимно особистісної в громадську й навпаки, «підметовий» характер патріотичних інтенцій навіть у «чистій» ліриці Куліша. Тут не владарює туристичний захват від красот італійсько-швейцарського прикордоння, хоч естетизм погляду лірика не проминає мальовничість прибережних «садів-виноградів» (хай конвенційний, але перший у східноукраїнській поезії крайобраз прекрасної Італії). В ній герой шукає зеленої рути, щоби забути край, де «люде туманіють», – вражаючий контраст мистецької рецепції півдня й півночі!

Та попри все горе вітчизни, давне і нове, розлите в ліриці Куліша, в ній панує-таки багатоманітно втілений культ України-святині, любов'ю до якої міряна й перспектива взаємин із милою («Святиня»). Урізноманітнили «Досвітки» зразки «рольової» лірики навіть від імені Тараса Шевченка («З того світу»; тут погляд на стан Матері, «надії єдиної», висловлено по-козацьки енергійно: «Годі, браття, сумувати: Ще не вмерла наша Мати!»), майстерні переспіви балад А. Міцкевича «Русалка», «Химери», «Чумацькі діти» та дві розлогі поеми про козацтво, що «виображують» 1648-й рік.

Одна з них, «Настуся», збагатила творчий профіль збірки розкриттям тривких підвалин слави України, піднесенням національної традиції, усталеного побутово-звичаєвого укладу життя українців елітних родів, кордоцентричністю вдач героїв – «голубиної» родинної вдачі дівчини-козачки та невpokійного характеру лицаря-козака, того самого Морозенка з пісні, за яким Україна ще не плакала в рік виступу Хмельницького. Одруження одинаків Морозенка і Настусі Обушівни поєднало мирну й войовничу сюжетику. Та ідилія подружнього життя руйнується відмінністю чоловічої (тієї, що нудиться без «заслуги лицарської») та жіночої вдачі, хатньої і родинної. Вже у посвяті приятелеві й кореспондентові І. Хильчевському автор поставив завдання оживити козацьку славу, адже ці призабуті предки зможуть консолідувати

українську всю «родину У сем'ю єдину» (образ, «сусідній» із шевченківським). На тлі тяжких визвольних змагань проти Польщі піднесено історичну традицію заможних козацько-старшинських родів, які завше, за Кулішем, служили правді.

В історичній ретроспективі твору багато важать гордощі за всесвітню велич «козацької хати»-України, яку добре знали турки й німці від часів «короля Степана» (Баторія). Емблемами слави виступають у поемі козацькі звитяги від Кумейок до Жовтих Вод і Корсуня, де завдяки мужнім «козачатам» утішилась і помолодшала «старенька Козацькая мати». Примітка у Кулішевому цензурному примірнику підкреслює, що в дальших роках козацька слава стала «нашою неславою», зокрема завдяки «татарам» (гадаємо, тут це не тільки етнонім; за цим же принципом Драгоманов називав російських реакціонерів «турками внутреними»).

Формі «Настусі» властива краса ліричних уступів (зрідка залежних від великого Тараса, як зав'язка третьої частини «Пісні першої» генетично пов'язана з баладним віршем «У тієї Катерини»), метроритмічне розмаїття, багатство «фірмових» звертань на зразок «Обушихо-паніматко, Сизая орлице» й інших згустків емоційності. (До речі, настанову на програмне покінчення письменницької справи Шевченка переємник його музи Куліш виніс ув епілог до «Настусі». У наслідуванні ряду мотивів і образів «Кобзаря» полягає, на думку Д. Чижевського, і сила, й слабкість «Досвіток». Цікаво, що й сам Куліш через кілька років погодився з думкою М. Костомарова про неперспективність гри «на тій же кобзі»). Вони дозволяють не сприймати абсолютно тезу про те, що Шевченко писав із серця, а Куліш буцімто тільки з розуму.

Завершує багатформну й політональну збірку поема «Великі проводи». Тут Куліш ревізує свої попередні козакофільські настрої. «Лютому розбоеві Хмельнищини» протиставлено непримиренного до цього шляхетного «культурника» Голку (на думку Дм. Дорошенка, прототипом ідеального героя був Юрій Немирич). Засвоївши закордоном ідеї західного гуманізму, він, живе втілення важливої передумови повернення вітчизні величі та слави, прагнув

залишитися їм вірним й у час виборювання волі Україні. В одній із програмових тирад – у Гадячому серед ринку – передумовою успіху визвольного чину прозірливий автор його устами проголосив консолідацію думи і волі українців, а в іншій (на чорному суді) – єдність заможних і убогих братів. Задля цього й «вилинули» на Україну ті благородні «сизі орли», які й «оживили-воскресли Козацькую силу» під Корсунем, виступив сам Богдан, гукнувши на всю Україну так, що аж загули хлібороби, «як весняні бджоли».

Голка постав у батальних сценах як лицар казкової сили. В любовній лінії глибокої поеми розкрився щедро обдарованим серцем у фатальному коханні до панни Рарожинської. Герой показаний і в «ідеологічному» конфлікті з «хижим дейнецтвом», ускладнений внутрішньо психологічними переживаннями. Трагізм Голки зумовлений тим, що він (без особливого успіху) намагається погодити ідеали братолюб'я й милосердя з визнанням справедливості помсти покривдженого люду. Проте він не знаходить розуміння й співчуття серед «темноти», якій піднявся «очі осіяти». Гострий антагонізм між освіченим культурником, носієм високих моральних чеснот, і темними «озброєними ланцями», які руйнували, грабували, просто у церкві вбивали породив грізну осторогу автора. Куліш устами Голки провістив фіаско всілякій, утім майбутній більшовицькій розперезаній охлократії: «Підійметесь, розіллете Кривавії ріки, А прийде час – Провалитесь В страшну тьму навіки».

До речі, не слід, гадаємо, вважати «Великі проводи» виплодом козакофобства зрілого Куліша. Адже малювання козацтва, частково як і у «Чорній раді», тут дуалістичне. Крім п'яних злочинних гайдабур вирізнено статечне й мудре козацьке «отамання сивоусе», вірний героєві «повчок» «голінних» гадячан. Та й відцурався Голка, за слухним твердженням М. Зерова, не козацтва взагалі, а некультурно-мстивого його елемента, виступив за «несхлопілих, неспанілих» дітей козацької України. Врешті, свої історико-філософські побудови Куліш підпорядкував ідеї міжстанового братерства і патріотизму (Україна «всіх нас одна мати»), мрії про «загальну рівність, про однакове всім право» (Сергій Єфремов) як запоруки прогресу

вітчизни.

Дивовижним, новаторським, водночас символічно-філософським і міфопоетичним є завершення «Проводів». Голка загинув, Рарожинська пішла під воду Славути. Фіналом Куліш гармонізував трагедійне (як далі маємо це у «шлюсакорді» поеми «Віла посестра», епілозі «Кассандри» чи прикінцевому монолозі Мавки з «Лісової пісні»), акцентував незнищенність високих морально-етичних вартостей: щире Голчине серце «Розтерзане, кривавеє, Б'ється під водою І всю воду ісповняє Думою святою». На Купала ж із-під води біла панна рине, обходить Україну, наділяє зустрічних почерпнутими з серця коханого цілющими чарами – додає сил, гоїть рани, поїть живою водою.

Велич Батьківщини, нівечену «загребушим з Москви» («До братів на Вкраїну»), Куліш пов'язує з відданістю високим етичним ідеям християнства. Наприклад, назване послання пропонує не сумувати за добром, загарбаним сусідами з рідної хати, а по-євангельськи «покарати» ворога новим хлібом-сіллям, ширенням рідних духа і слова по всій Україні. В адресації «Варфоломієві Шевченкові», як перед тим у другій частині «Дунайської думи», звучить щире авторське сподівання: знов Україна садом процвіте, не для хижацтва – для своїх дітей, і вже більше не повиватиме смуток її соборні землі від Дунаю по Кубань.

Багатогранність збірки, вищу як звичайно у тогочасній поезії жанрову «представницькість» збірки виявляє і байка «Гоголь і Ворона». В унікальному авторському примірнику рукопису третіх «Досвіток» 1897 р. рукою Куліша дописано підзаголовок, що прояснює ідейний зміст усього твору (підназва ця відсутня у харківському й львівському 1908 р. виданнях та у двотомнику Куліша 1989 р.): «На Максимовичеву оборону Гоголя від критики». Примітка автора до байки полемічно спрямована проти тих інтерпретаторів, хто, як О. Огоновський, дотримувався помилкового тлумачення, згідно з яким Гоголь – Україна, а Ворона – то Московщина. Тут Куліш наголосив: «Клепав один земляк [Максимович – В. П.], ніби критика автора понижує Гоголеві твори, аби підняти вгору «Чорну раду». Тож автор

примітки з огляду на свій внесок у видання й наукове вивчення Гоголя дав собі право поставити проти «осяйного лебедя мізерну ворону».

В українському літературознавстві історично склалися полярні оцінки багатогранної ідеями і формою збірки. Так, І. Франко вважав «Досвітки» явищем хай талановитого, але епігонства. М. Зеров скритикував П. Куліша за те, що той збіркою буцімто навертав до передшевченківської поетичної доби. Натомість Б. Грінченко вважав «Досвітки» кращою після «Кобзаря» збіркою української поезії. Гадаємо, що останній поціновувач найближчий до істини. Врахувавши долучені до Шевченкових оригінальні мотиви та їх нюанси, самобутню Кулішеву філософію, що багато у чому перейшла випробування часом, вияви історіософського профетизму, можемо слідом за авторитетним ученим ствердити: «Досвітки» – це, без сумніву, «своєрідна, жива поетична збірка» (Д. Чижевський), краща у П. Куліша, феномен української літератури XIX віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. — К. : Знання, 1989. — 59 с.

ПОГРЕБЕННИК В. Ф.

СБОРНИК «ДОСВИТКИ» П. КУЛИША: ФЕНОМЕН МНОГОГРАННОСТИ

Статья посвящена богатству идей и многогранности художественной формы сборника «Досвитки» П. Кулиша, ее различной рецепции критикой. Акцентируются профетические мотивы писателя, дуализм осмысления исторического прошлого Украины, определены главные поэтологические особенности стихотворений и поэм, их интертекстуальные связи.

Ключевые слова: профетизм, история Украины, мотив, Т. Шевченко, гуманизм.

РОНРЕВЕННУК V.

**P. KULISH'S POETRY COLLECTION «DOSVITKY»:
THE PHENOMENON OF DIVERSITY**

The article is devoted to riches of ideas and artistic forms much-sided of the collection «Dosvitky» by P. Kulish, its different critical reception. Writer's prophetic motives, dualism of the Ukrainian history conceive are accepted, main poetologic peculiarities intertextual connections are defined.

Key words: prophetism, Ukrainian history, motive, T. Shevchenko, humanism.

Стаття надійшла до редколегії 20.11.2012 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

До 100-річчя Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського

НАУКОВИЙ ВІСНИК МИКОЛАЇВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

Випуск 4.11 (90)

СЕРІЯ

«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ»

За редакцією

В.Д.Будака, М.І.Майстренко

Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2013

УДК 81+82

ББК 81/83

Н – 34

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НИКОЛАЕВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ В.А.СУХОМЛИНСКОГО
SCIENTIFIC BULLETIN OF V.O. SUCHOMLYNSKY MYKOLAIV STATE
UNIVERSITY

WISSENSCHAFTSBLATT DER W.O. SUCHOMLYNSKIJ
STAATSUNIVERSITÄT MYKOLAIV

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
(протокол № 7 від 26.02.2013 року)

Редакційна колегія Наукового вісника Миколаївського державного
університету імені В.О.Сухомлинського:

Будак В.Д. – доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (*голова редакційної колегії*)

Наконечний І.В. – доктор біологічних наук, професор (*заступник голови редакційної колегії*)

Майстренко М.І. – доктор філологічних наук, професор

Муленко І.О. – доктор фізико-математичних наук, професор

Поздєєв В.О. – доктор фізико-математичних наук, професор

Пехота О.М. – доктор педагогічних наук, професор

Рожков І.М. – доктор біологічних наук, професор

Ситченко А.Л. – доктор педагогічних наук, професор

Стариков І.М. – доктор педагогічних наук, професор

Шитюк М.М. – доктор історичних наук, професор

Олексюк О.Є. – кандидат педагогічних наук, доцент (*відповідальний секретар*)

Редакційна колегія серії «Філологічні науки»:

Білоус П.В. – доктор філологічних наук, професор

Корпаниук М.П. – доктор філологічних наук, професор

Майстренко М.І. – доктор філологічних наук, професор (*голова*)

Мейзерська Т.С. – доктор філологічних наук, професор

Сулима М.М. – доктор філологічних наук, професор

Таранець В.Г. – доктор філологічних наук, професор

Фінклер Ю.Е. – доктор філологічних наук, професор

Старовойт Л.В. – кандидат філологічних наук, доцент

Підопригора С.В. – кандидат філологічних наук, доцент (*відповідальний секретар*)

Н 34 Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : збірник наукових праць / За ред. В.Б.Будака, М. І. Майстренко. — Випуск 4.11(90). — Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. — 328 с. — (Серія «Філологічні науки»).

ISBN 2078-2128

У збірнику наукових праць вміщено статті з актуальних проблем літературознавства. Видання буде корисним для наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

В сборнике научных трудов помещены статьи, посвященные актуальным проблемам литературоведения. Издание будет полезным для научных сотрудников, преподавателей высших учебных заведений, аспирантов, студентов филологических специальностей.

In the collection of scientific articles actual problems of literary criticism are observed. Edition will profit for scientists, teachers of higher educational institutes, graduate students, students of philological specialties.

УДК 81+82

ББК 81/83

© Миколаївський національний
університет імені В.О.Сухомлинського, 2013

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК МИКОЛАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НИКОЛАЕВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
имени В.А.СУХОМЛИНСКОГО**

SCIENTIFIC BULLETIN OF V.O. SUCHOMLYNSKY MYKOLAIV STATE UNIVERSITY

**WISSENSCHAFTSBLATT DER W.O. SUCHOMLYNSKIJ
STAATSUNIVERSITÄT MYKOLAIV**

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ
№15537-4109ПП від 04.08.2009 року**

Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського зареєстрований Вищою акредитаційною комісією як фахове видання із спеціальностей:

- галузь науки «Педагогічні» (див. перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук; постанова президії ВАК України №1-05/4 від 14.10.2009 р. // Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 11. – С. 8).
- галузь науки «Психологічні» (див. перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук; постанова президії ВАК України №1-05/5 від 18.11.2009 р. // Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 12. – С. 6).
- галузь науки «Історичні» (див. перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук; постанова президії ВАК України №1-05/6 від 16.12.2009 р. // Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 1. – С. 6).
- галузь науки «Філологічні (літературознавство)» (див. перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук; постанова президії ВАК України №1-05/6 від 16.12.2009 р. // Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 1. – С. 6).

Випуск 4.11(90)

Серія: «Філологічні науки»

Автори статей несуть відповідальність за зміст поданих матеріалів

Відповідальна за випуск

С.В.Підпригора

Підписано до друку 27.02.2013. Формат 60x84 1/8

Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».

Друк на ризографі. Умов. друк. арк. 38,1.

Замовлення № 1402-1. Наклад 300 прим.

Видавництво МДУ імені В.О.Сухомлинського

54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24

т. (0512) 37-88-38, т./ф. (0512) 37-88-15

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

суб'єктів видавничої справи ДК № 3375 від 27.01.2009 р.

ЗМІСТ

АВКСЕНТЬЄВА Г. А., СЕМЕНОВА А. Є.

Екзистенційні сенси роману Володимира Лиса «Острів Сильвестра»

БИКОВА Т. В.

Західноукраїнські мотиви творчості Пантелеймона Куліша

БИГУН О. А.

Художня концептосфера сакрального в поетичних творах Тараса Шевченка

БІТКІВСЬКА Г. В.

Інтермедіальні стратегії сучасного українського літературного журналу

БЛЕДНИХ Т. Ю.

Творчість Пантелеймона Куліша в оцінці Миколи Петрова

БОНДАР Л. О.

«Любов у центрі міста» Я. Верещака: гра у кохання в умовах десакралізованого світу

ВАСИЛЬЦІВ Я. Б.

Іспансько – українська письменниця Наталена Королева (огляд літературознавчих досліджень про письменницю)

ГРИГОРЕНКО І. В.

Перекладацька діяльність Пантелеймона Куліша та Панаса Мирного в контексті становлення українського художнього перекладу

ГРИЩЕНКО О. В.

Місто, якого немає (за романом «НепрОсті» Т. Прохасько)

ГУРДУЗ А. І.

Мешап-проза: історія гри з історією

ДУДКІНА О. О.

Еволюція естетичного світосприйняття І.Франка (на матеріалі літературно-критичних розвідок 70-х – 80-х р. XIX ст.)

ДУДЧЕНКО П. В.

Смак карі та смерті: між комедійним фентезі та суворою реальністю (на матеріалі роману Т. Пратчетта «Мор»)

ЖУРБА С.С.

Трагічна поліфонія в «Чорнобильській мадонні» І.Драча

ІВАНЧЕНКО О. В.

Тематична палітра науково-популярних книжок для дітей за радянського часу

ИКИТЯН Л. Н.

Художественная коммунікація в світє експериментальної стратегії творчества Леоніда Андреева

ЙОЛКІНА Л. В.

Звіти В. Перетца про наукові екскурсії в С.-Петербург членів Філологічного «семінарія»

КАЗАНЖИ О. В.

Синкретичні особливості послань В. Капніста

КАПУРА О. М.

Фольклоризм драматургії Пантелеймона Куліша та Михайла Старицького

КАСЯН Л. Г.

«Дорога до самого себе». Автобіографія Романа Корогодського: жанрово-тематичні особливості

КІРАЛЬ С. С.

Панько Куліш і його творчість у листуванні
Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком

КОВАЛЕНКО А. Ф.

Поетика заголовків публіцистики І. Багряного

КОВАЛЬЧУК Н. П.

Жіночий «варіант» інтимного діалогу в художній інтерпретації
В. Чередниченко

КОРОЛЬ Л. П.

Історичний роман як жанровий різновид: теоретичний аспект

КРЕМІНЬ Т. Д.

Галицько-Волинський літопис і морфологія часу

КУДРИК К. О.

Література як вид мистецтва в аспекті порівняльного літературознавства

ЛЕВЧЕНКО Г. Д.

Лірика Лесі Українки як міфологічний і семантичний текст

ЛУЦЕНКО Л. О.

Наратологічний науковий проект: історичні стадії становлення і перспективи розвитку

МАЙСТРЕНКО М. І.

Типологічно-міфологічне в поезії Шевченка: слово-образ

МЕЛЕНЧУК О. В.

С. Єфремов про взаємини Т. Шевченка і П. Куліша

МЕЛЬНИК Д. М.

Філософська концепція часу у творчості І. Бахманн: вбивця час та способи його подолання

МЕНШІЙ А. М.

Топос тюрми у творчості

М. Коцюбинського та Г.Косинки

МУСИЙ В. Б.

Постмодерністський художественний текст как герменевтическая игра с читателем

НАЗАРЕЦЬ В. М.

Теоретичні рецепції адресованої лірики в українському літературознавстві

ОЛЕКСАНДРОВА Г. М.

Екзистенціали самотності, відчуження, відчаю в малій прозі Л. Пахаревського

ОСТАНІНА Г. Г.

Колоніальний світ в оповіданні

Володимира Кузьмича «Жовтий рикша»сьма

ОСЬМАК Н. Д.

Образ України у поезії Пантелеймона Куліша (на матеріалі віршів і поем 80-90-х років ХІХ століття)

ПАВЛЕНКО О. Г.

Художній переклад як складова літературного шістдесятництва

ПАВЛЮК Н. Л.

Типологія номінацій в історичній прозі Ю. Мушкетика

ПЕТРУШЕНКО О. О.

Порівняння як засіб естетизації темпоральних номінацій у поетичному словнику II половини ХХ століття

ПИЛИПЮК Л. А.

Жанрова характеристика французького роману Оноре де Бальзака

ПІДОПРИГОРА С. В.

Постмодерна рецепція постаті М.Старицького в повісті «Цейтнот доктора Падлючча» М.Бриниха

ПОГРЕБЕННИК В. Ф.

Збірка «Досвітки» П. Куліша: феномен багатогранності

ПОЛШУЧЕНКО І. О.

Вагомість доробку Пантелеймона Куліша і Степана Руданського – фольклористів

ПРИЛІПКО І. Л.

Духовенство в контексті історичних подій початку та другої половини XVIII століття (на матеріалі творів Романа Іваничука «Орда» та «Журавлиний крик»)

РОДІОНОВА І. Г.

Хотинська битва в архітектоніці повісті Осипа Маковея «Ярошенко»

РОЗМАРИЦЯ С. А.

Страждання, муки й терпіння: історія караногайського кохання в романі П. Капельгородського «Аш хаду»

РОМАНЕНКО О. В.

Український постмодернізм та використання моделей тривіальної літератури

РОМАНЮК Л.М.

Фольклоризм поетичної творчості Олени Пчілки

РУЦАК О. Р.

Біблійні образи та ремінісценції в інтертекстуальному полі історичного роману-проекції («1313» Н. Королевої, «Філософський камінь» М. Юрсенар)

САВИЧ В. І.

Специфіка функціонування жанру нарису у збірці Р. Володимира «Простір і воля»

СЕНЧУК І. А.

Кельтський елемент у поезиці ранньої творчості Вільяма Б. Єйтса

СМУШАК Т. В.

Образ України у повісті Наталени Королевої «Без коріння» і романі Ірен Немировськи «Вино самотності»

СОЛОМАХІНА Ю. Ф.

Культ зброї давніх слов'ян у поезії Ю. Дарагана як знак національної самоідентифікації

СТАРОВОЙТ Л. В.

Художнє осмислення постаті Миколи Аркаса у прозовому доробку Віктора Жадька

СТЕПАНОВА А. А.

Пещера как последний приют Фауста: платоновский миф в романе Марка Алданова

ТАБУНЩИК Т. О.

Гене́за, специфіка та особливості розвитку жанру пригодницької літератури

ТКАЧЕНКО Т. І.

Образ митця в малій прозі кінця XIX – початку XX ст.

ТУРЧАНСЬКА О. С.

Протиріччя жіночої душі крізь призму концепту «Я-інший» (на основі компаративного аналізу творчостей Е. Гаскелл та О. Кобилянської)

ФІЛАТОВА О. С.

Українська проза 1920-х рр.: ідейно-тематична та жанрово-стильова парадигматика

ФІТЬ Л. В.

Розвиток видавничої справи м. Черкаси в умовах розпаду СРСР

ХОМЕНКО В. В.

Гендерна проблематика у контексті улюблених бестселерів

ХОМ'ЯК Т. В.

«...Його голос – це є голос народу» (рецепція особистості і творчості Т.Шевченка в літературознавчих працях В.Петрова)

ЧЕРКАШИНА Т. Ю.

Формування жанрів спогадової літератури

ЧОРНОБАЄВ О. В.

Специфіка моделювання образу Івана Мазепи в романі Леоніда Полтави «1709»

ЮРЧУК О. О.

Українські стратегії чоловічої ідентичності в колоніальних та постколоніальних умовах

ЯНКОВА М. А.

Інтертекстуальне поле драматично-апокрифічної поеми Хоми Брута (Ю. Гудзя) «Мандри Мандрагори»

ЯНКОВА Н. І.

Катартичний поріг у драматичній поемі Лесі Українки «Оргія»

Відомості про авторів